

1)
2)
3)
4)-
5)-

- 1) *Praxeos Medicæ Therapia generalis et specialis.* 1718. Carl. Halae.
- 2) *De Dysenteria.* 1718. Berlenbach. Marburgi.
- 3) -- *crisi sive naturæ medicina.* &c. 1716. vanden Velde. Marburgi.
- 4) *æstate et temporibus morborum.* 1717. Giessæ.
- 5) *novâ methodo curandi fistulas lacrymales.* 1716. Heister. Altorfi.

JOH. GEORGII BERLENBACH,
Medicine Licentiati,
 DIATRIBA ACADEMICA
 DE
 DYSENTERIA,
 Vulgo
 Von der rothen Ruhr.

MARBURGI CATTORVM
 Typis PHILIPPI CASIMIRI MÜLLERI, Acad. Typogr.
 ANNO MDCCCXVIII.

JOH. GEORGI BRLENBACH

Medicus

DIATRIBA ACADEMICA

DE

DYSENTERIA

Vulgo

JOH. GEORGI BRLENBACH

Medicus

MANNHEIM

PHILIPPI CASIMIRI MUSEI

ANNO MDCCCLXXXIII

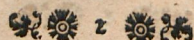
PROOEMIUM.

Ussu gratiosæ Facultatis Medicæ, editurus publica dissertatione meorum profectuum in arte salutari specimen, dum de argumento idoneo delibero, auditur & hic locorum & in vicinia passim grassari dysenteria: Solita quidem acerbitate & ferocia, at, quæ D.O.M. indulgentia est, neutiquam maligna. Hanc igitur, occasione sic quasi sub manus data, describere aliquot pagellis conabor: & quidem stylo Medico. Hoc est non tam per eos *definiendi, dividendi, distinguendi* modos sive nodos, aut ea *causarum genera* &c. quibus dialectici, & eos imitata Scholasticorum methodus, rem tractandam, qualiscunque demùm ea sit, in universales quasi locu-

A

los

Ios sive cancellos cogere solent: compendio quidem plerisque admodum concinno & specioso viso; sed ipsi rei minus sufficiente, & ut benè monuit B. de MOOR de instaur. Med. pag. 115, *ad usum adeò non accommodato, ut vice ad praxeos limen perducatur.* Præ his igitur imitatus potiùs Medicos & antiquos & nostri ævi celeberrimos, ARETÆUM, COELIUM AURELIANUM, SYDENHAMIIUM, MEIBOMIUM &c. hujus morbi primùm luculentam historiam, sollicita & constanti observatione cognitam, proponam; Cui subjungam ea, quæ de parte affecta, ut & ipso affectu, quatenus in notitiam curantis Medici venire & potest & debet, per anatomicen comperta, aut per ratiocinium hinc deductum atque adeò omninò evidens, non minùs sunt perspecta: denique his, ceu basi humane firmæ innitentem curationem superstruam. Omisissis quibuscunque aliis, mentis à rei ipsius intuitu abstractæ, nec satis agnoscantis pusillas suas facultates, vagis atque incertis contemplationibus & opinionationibus. Memor veri præcepti CELSI nostri: *cujus rei non est certa notitia, ejus opinio certum remedium reperire non potest.*

I. Dyfen.

I. *Dysenteria* notio Græca, composita est ex particula *δυσ*, quæ aliis vocabulis præposita, tum difficultatem tum pravitatem & molestiam exprimit, & *έντερον*, *intestinum*. Hæc ut passim ab Hippocrate & Galeno, cæterisque Græcis usurpata, sic ubique recepta est à Medicis, ipsoque adeò latino Hippocrate CELSO, ut quasi civitate Latina videatur esse donata. Nam is etsi subindè affectum hunc *Tormina*, & SCRIBONIUS LARGUS eum patientes, *Torminosos* vocat; retinet tamen uterque & addit Græcum *δυσεντερίης* nomen. Nec immeritò; cùm Latinæ hæ voces & torminibus quibuscunque aliis, Colicis, Iliacis &c. ex æquo convenient, nec id exprimant, quod in hoc morbo præcipuum est; eam nempe, quæ una cum summis torminibus & molestissimo tenesmo fit, humoris aut mucosi aut varii, cruore plus minus suffusi, crebram per alvum excretionem.

II. Multò meliùs autem, quam per hanc, aut qualemcunque aliam summariam definitionem, ejusque tractatitiam explicationem, hujus mali hauriemus Medico necessariam cognitionem, si ejus tragœdiam à primo actu per omnes scenas spectaverimus. Invadit frequentissimè, imò si probè animadvertas, semper, cum aliquali rigore & horrore modò intensiore, modò remissiore: Sic ut videas externum corporis habitum constringi, & venas, quæ alias sub eo tumidulæ prominent, disparere: & alternis vicibus sensu frigoris moxque recurrente volatice æstu extrema corporis perfundi. Tumor inter hæc & molestè distenditur abdomen, turbaturque vagis & strepentibus borborigmis. Hinc tormina gliscunt, & invalescunt subitò: videlicet acutissimus & intima abdominis occupans dolor, lancinans, perforans, tendens, distrahens; Sic ut umbilicus violenter retrahatur, & intestinorum volumina, arctè compressa, deor-

sūm vi quasi urgeri sentiantur. Hic autem dolor neque fixus est neque uno & æquabili impetu affligit: scilicet non unum locum, ut in quadam colicæ speciei ferè fit, ceu telum infixum occupat; Sed vagus, & instar retis reciprocus provolvitur alternis vicibus; & furit mox circa umbilicum & hypogastrium, mox circa hypochondrium alterutrum, mox denique circa ilia & inguina; & quidem tanta vehementia, ut à mulierculis partus nixibus & doloribus, iisque intensioribus, comparetur; Et ut passim eò afflictos miseros audias conquiritentes, es holet mir nach und nach alle Adern im Bauch und im Rücken durch. Remittit tamen subinde ab hac vehementia dolor, & qualescunque concedit inducias: in malo leviori ad aliquot horas; quin & eò quamvis graviore, tamen per intervalla saltem, & tunc potissimum urget, cum exitum molitur excernenda materia.

III. Hæc enim tormenta uti post morulam aut breviorē aut protractiorē redeunt & urgent, sic excernendi conatus sunt plus minus frequentes, iique in malo confirmatiore & graviore tam crebri, ut cogantur miseri unius nyctemeri spatio quinquagies, octuagies, imò centies & amplius desiderere; usque adeò, ut eorum nonnulli fellam familiarem deserere vix possint. Etsi autem sapissimè sic ad enitendum cogantur ægroti, non tamen æque semper respondet conatui materiæ quæ secedit quantitas. Postquam enim aliquot primoribus nixibus fæces intestinorum naturales, & quæ faciliè ad eorum canalem confluunt excrementa biliosa, serosa & mucosa, sunt egesta; ut plurimum illis tormentis & maximo egerendi conatu, conjuncto cum acutissimo intestini recti ejusque sphincteris dolore lancinante & urente, qui ad lumbos & dorsum usque nonnunquam exporrigitur, verbo, gravissimo Tenesmo, extunditur tandem vel nihil, vel singulis his nixibus duntaxat parùm, idque varium,

rium; plerumque viscosum, lentum & tenax, instar sper-
 matis ranarum, aut diluti glutinis; rarius album; subindè
 spumofum, & quasi fermentescendo turgens. Cui aut per
 omnem morbi decursum ne minimum quidem cruoris ad-
 miscetur: quo tamen non obstante (modo frequentes, &
 una cum torminibus & tenesmo tales sint dejectiones) mor-
 bus non minus rectè Dysenteria vocatur, & cum eo haud
 minore periculo transigitur: ut benè notavit præter alios
 SYDENHAMIUS *oper. p. m. 227.* quamvis vulgò *die weisse*
Ruhr nominetur. Aut, quod ut plurimum fit, suffundi-
 tur huic materiæ plus minus cruoris; sic ut ejus coagulata
 quasi strigmenta interspersa videantur, sive eo dilutiore tin-
 ctum appareat quicquid excernitur: aut denique malo ulte-
 rius progresso, sine alio excrementis, sanguis secedit purus,
 vel in grumos densos & sub-atros coagulatus: rarò, nisi
 in corpore robusto & valdè plethorico, & modica vel sal-
 tem tolerabili quantitate contingat, fausto exitu: sed inse-
 quente ferè cita morte. Cujus notatu omninò dignum ex-
 emplum, de ancilla sua, triginta horarum spatio plus centies
 sanguinem sincerum, nullisve aliis mixtum excrementis reji-
 ciente, exhibuit LOSSIUS *observat. Med. lib. 3. p. 206.*
& seq.

IV. Par omninò periculum, quin pejor morbi est
 conditio, cum eo profundius serpente non tam egeruntur ex-
 crementa sanguineo-mucosa, sed potius, una cum sanguinolenta
 & putrida sanie, rejiciuntur ramenta, primùm minora, veluti
 pelliculæ & fibræ, mox majora, veluti massulæ carneæ, intestino-
 rum detritorū, vel (ut scitè loquitur Menjotius in *Dissert. patho-*
logicis) ex foliatorum lamellæ & particulæ; de quibus utique ve-
 rus est Hippocratis *aphorismus XXVI. Sect. 4. Si à Dysenteria de-*
rento velut caruncula secesserint, lethale. Tantò magis, si talibus
 secedentibus, interna æstuent, & ardore sitim intensam ac
 inexpl-

inexplebilem inferente squalent; Si lingua, interiora oris & faucium varii generis aphthis, seu pustulis ulcerosis, conspersa: aut lingua fissuris, subatram saniem stillantibus & in crustam concrecentibus, scabra; adhæc dolor circa loca affecta continuus atque pulsatilis percipiatur; externa è contrario, sub his ardoribus, frigeant, sive ut graphicè expressit **COELIUS AURELIANUS**, torpore frigido affecta sint. Hæc enim proximè abesse mortem indicant. Eam verò esse quasi præ foribus, quin intra ipsa viscera jam conceptam, nunciatur, si secedente colluvie cruenta dilutiore, aut condensatis grumulis subatris mixta, foetoremque omninò horrendum & cadaverosum exhalante, tormina tamen, quæ hætenùs cum reliquis symptomatibus fuerunt vehementia, derepentè & inopinatò, sine ulla idonea causa cessant, illisque quasi altum silentibus, æger nihilominus inexplicabili *δυσπνοία* & angustia præcordiorum affligitur, atque inter hæc ex universo corporis habitu (inprimis ex fronte & vultu, væ-pallido & collapsò, aut à nativa & consueta habitudine utcunque perverso) largè emanantibus sudoribus frigidis diffluit, & cum pulsù arteriarum celeri, parvo, inæquali, viribus & vitali calore magis magisque deficitur.

V. Major autem convalescendi spes est, eaque tantò certior, quo ab his, inprimis duabus ultimò memoratis conditionibus, morbus abest longius. Qui ferè sic salubriter finitur ac solvitur; si sensim enitendi stimulis longiorem moram-concedentibus, mitiorique torminum impetu, materia excernatur non tam viscosa, lenta atque tenax, spumosa &c. Sed potiùs compactior, & sub hac pacatiore mora sensim magis magisque in formam naturalium excrementorum conglobata & quasi excocta. Quod dum fit, cessante adversa usque adhuc nausea, exsurgunt ut plurimum ructus sub acidi,

sub acidi, vel non ingrante acriusculi, ventris moventur sonori crepitus, alvo tamen consistente, nec simul fusâ, expressi. Quibus Medici, de ægroti salute solliciti (nec naturalia, quæ ad eam utcunque conferunt, turpia existimantes, sibi indecora) tantò magis attendunt, quo certior hinc nota comparet instauratæ naturalis coctionis, hacque ad maturitatem deductæ, & tunc demùm salubriter secedentis morbosæ materiæ. Hæcque ferè unicè salutaris, saltè unicè expedita, & fida est morbi solutio. Quæ tantò brevius malum finit, quantò citius commemoratæ contemperationis & coctionis notæ apparent. Si inter initia accersitus Medicus, naturæ eam molienti convenienter opituletur, intra paucos admodum dies: aut saltè rarò tunc ultra decimum quartum aut vigesimum primum diem extenditur.

VI Quod si verò hæc salutaris coctio, secretio & excretio materiæ noxiæ impediatur, medicamentis adstringentibus qualibuscunque, inprimis paulò austerioribus (ut solent tonsores malè feriat ipsam alumen crudum, varia formula occultatum, ceu magnum arcanum exhibere) aut etiam ipsis terris bolaribus, sub qualicunque demùm spe aut credulitate virium alexipharmicarum, intempestivè & inconsideratè exhibitis, Revera idem fit, ac si lupus committatur stabulo. Nempe hæc, primis morbi diebus data, post breves omninò inducias & sufflaminatum effluxum, omnium pessima symptomata patrant: Cardialgiam, miras item & syncopicas anxietates; secedente denuò materia, non tam ut antè spissiuscula, aut multo cruore suffusa, sed saniosa, putrida erodente &c. eoque pessimæ notæ; utpote plerumque tunc, sic tractatus miser, post squalidissimum internorum æstum, & externorum frigus, crebros inter singultus vitæ finem facit. Imò ne quidem morbo confirmatiore & jam jam declinante impunè cessissè illa talia styptica, observatum est:

quin

quin potius dysenteriam suppressam, & utcunque sic cedentem, desivisse, quasi per *μετάστασις* materiæ morbosæ, in graves articulorum & capitis dolores, ophthalmias, scabiem foedam & alias inquisitiones ulcerosas, atrophiam item, aut cachexiam, eamque insequentes tumores œdematosos, quin &, paulò infirmioribus & senibus, in paralyfin, paresin, apoplexiam: verbo malorum ipsa dysenteria graviorum catervam.

VII. Præter illum modò commemoratum materiæ morbosæ, mitigatæ & quasi coctæ, per affecta loca secessum, rarò aliæ, & per alia corporis secernicula, contingere observantur salutare & veluti criticæ ecclises. Sudores malum parùm levant: quin imò, qui singulos excernendi nixus ut plurimum comitantur, horrores cutis subfrigiduli, evidenter docent sudori tranquillo & constanti non patere locum: ipsamque adèò naturam in contraria huic evacuatione esse occupatam. Par ratio est diureseos: quæ per totum morbi processum, constrictis per consensum renum meatibus, ordinariò solet esse impeditior. Utraque tamen excretio, malo levato, ut promptè succedit, & forte hærentes adhuc intrâ massam sanguinis materiæ noxiæ reliquias eliminat; sic potius morbi devicti consequens & indicium, quam causa est. In sequiori quidem sexu menstruorum & lochiorum fluxus, Quibusdam, & Ipso Sennerto visus est malum levare, imò solvere; sed id numerandum inter exempla rariùs occurrentia.

VIII. Et quidem hætenus veræ dysenterix, & quatenus per se morbus est, vera historia: eaque non tam ex speculatione otiosa, neu Auctorum confusè talia ut plurimum narrantium lectione, quam potius ex attenta & solerti observatione; quam benevole, pro Suo in me favore, mecum

cum communicavit D. D. van den VELDE, *Serenissimi Hesse Landgravii Archiater & Med. Profess. Prim. h. t. Magnus hujus Academiæ Rector.* Cæteras, quotquot sunt, dysenteriae species, variae & diversae indolis febres, continuas aut continentes, synochos putridas (quas omnes promiscuè nostri ævi Medici, notione minus adæquata, malignas vocant) ut & febrem petechialem, variolas irregulares &c. comitantes, & hinc malignas dictas, hic non æque confectamur: non enim Iliada scribimus (& qui possimus paucis pagellis?) malorum tot & tam diversorum: quorum sive ἐπιγεγόμενον, accessio, vel productum, sive symptoma anticipis omninò alex, ut plurimum funestum, talis dysenteria potius est, quam unus, peculiaris, & primarius morbus. Illa autem Chronica & longissima dysenteria, quæ protracta per aliquot menses non solum, sed & solidos annos, apud observat. Medd. Script. v. gr. HILDANUM, FORESTUM, CLAUDINUM, quin imò (quis credat?) per integrum decennium apud BALLONIUM *Consil. lib. 1:* continuasse legitur; non tam vera dysenteria fuisse intelligentibus apparet, quam potius cruenta alvus ex hæmorrhoidibus internis; eas aut comitante, aut post brevem moram idem tidentem recurrente diarrhoea, plus minus torminosa: cujus bina luculenta exempla mihi narravit, honoris causa modo nominatus D. D.

IX. Ut autem hinc pedetentim in causarum, tum externarum & procatarticarum, quæ futuro morbo materiam præbent, tum conjunctarum, & quæ ipsum morbum format & continet, evidentem, pro scopo nostro, & quantum fieri potest certam notitiam inducamur; Notandum primum est, quod observando non minus constat, dysenteriam hæctenus nobis descriptam subindè quidem, at respectu aliorum morborum, paulò rarius *σποραδικῶς* i.e. sparsim & privatim, unum atq; alterum

B

homi.

hominem, ex causa unicuique privata, corripere: Frequentius vero *επιδημιας*, populariter, in una, & huic vicinis, aut pluribus Regionibus, sic grassari, ut uno eodemque tempore plures simul ea decumbere cogantur; & quidem promiscuè adedò, ut nulli parcat neque ætati neque sexui, sed lætentes passiones, (uti hoc anno exemplis sic satis frequentibus nobis constitit) æquè ac pueros, nec minus adultos quam senes, viros pariter ac fœminas invadat. Unde in promptu est colligere, præter rationem victus, in tot omnis generis hominibus tam diversam, aliam eamque omnibus communem debere esse mali causam; Aerem videlicet; cujus solius usus communis omni huic hominum generi est. Quod ut agnoscunt passim authores, sic ferè, dum quale sit commune hoc aëris vitium, investigare laborant, mire fluctuant. Nec mirum; quia omnem epidemicam dysenteriam malignitatis non expertem, hincque non nisi peculiari ratione venenatam sibi fingunt: quos tamen hujus anni dysenteria egregiè erroris arguit, & refellit. Plerique hariolantur subesse aliquod miasma vel inquinamentum, quod respiratione, aut una cum deglutita saliva intrò subeat; quodque aut arsenici aut alius veneni, utcunque aeris aut corrodentis, naturam referat: quæ sententia, quod meritò mireris, & Clarissimi Peyeri est, *Exercit. Anat. de glandul. intest.* Sunt alii, qui cum Fernelio *de abdit. rer. caus. lib. 2.* ad occultum & adversum corporum cœlestium (ætheris peregrini) influxum confugiunt. Alii, præter hæc talia, comminiscuntur alia; quæ nobis, qui evidentia & certa consecramur, non probantur. Inprimis cum nobis videatur omninò esse perspectum, vel solam aeris intemperiem, ut morbis aliis atque aliis, pro mira sua varietate, sic & gignendæ dysenterix abundè sufficere. Quod jam dudum, qua fuit sagacitate, animadvertit noster Hippocrates. Qui usu edoctus passim
in libris

in libris *Epidem.* item de *Aere, aq. & loc.* docuit, tempestatum varietatibus & insolitis mutationibus, si aliquando diutius persistant, aut nimium excedant, dysenterias cooriri; Et speciatim *Sect. 3. Aph. 11.* norat: Si quidem hyems sicca & aquilonia fuerit, ver autem pluviosum & australe, necesse esse æstate (præsertim si ea fuerit calidior, ut *lib. de aer. & loc.* addit) dysenterias fieri. Conferatur *aph. 12. & 16. ejusd. Sect.* In nostra sanè Germania, ejus præsertim tractibus magis temperatis, rarissimè aliàs observamus dysenteriam epidemicam, nisi æstate per omnem ferè sui decursum fervidiore; & quidem ea adulta, & jam jam in autumnum declinante: nempe (uti & hac æstate oppidò æstuosa contigisse notum est) per mensem Augustum potissimum, ad medium Septembris usque. Sic ut meminerimus in Suevia veluti proverbio ferri, tunc demùm ad justam maturitatem excoqui uvas, si dysenteria vigeant in populo. Hinc etiam fit, ut incolis regionum calidiorum, quæ æquatori ipsique adeò Zonæ torridæ subjacent, aut sunt vicinæ, dysenteria tam graves, tam frequentes, & tantum non endemice sint: ut de Ægyptiis, Arabibus, Afris, Indis, ex itinerariis constat; & hos inter de Javanensibus commemorat J. BONTIUS *lib. 2. histor. natur. Med. Ind. Orient.* ut & de Indis Occidentalibus, inprimis Brasiliensibus, autoptes pariter GUILIELMUS PISO *lib. 2. histor. nat. Brasil. C. 12.* refert, esse illis dysenteriam nimium familiarem, ob aerem calidissimum & una humidulum, motosque hinc sudores, venti mediterranei, & frigoris inprimis nocturni improvidè admissi (uti & apud nos commemoratis mensibus fit) subito retroactos. Quo quidem aëris fervore diurno & diuturno vix aliter fieri potest, quin primum massa sanguinis insigniter colliquefeat; hinc dissipentur auctiore transpiratione & sudore humores tenuiores, magis fluxiles & blandi; qui nisi convenienti victus regimine mox restituantur, sanguinis Lym-

pha, desituta diluto suo vehiculo, mucescit, & una cum sanguinis partibus oleosis, s. sulphureo pinguibus & salinis fixioribus, coalescit in crama lentum, ceu, ut quidam satis scite, in massulas irresolubiles: quibus, ut neque per transpirationem, in primis admissa nocturno frigore cohibitam, neque per diuresin, aliaque corporis secernicula, patet satis aptus secessus; sic ad intestina adactæ hæ massulæ irresolubiles, salino-sulphuræ acres & adurentes, qua ratione dysenteriam pariant, infra liquido, ut puto, constabit.

IX. Vigente hac tali aeris intemperie, res aliæ sic dictæ non naturales, quæ vulgò argui solent, tantò magis nocere, & futuro morbo veluti materiam præbere possunt: cum aliàs eæ ipsæ non æque, nec nisi aut valdè abnormis earum committatur abusus, aut in mox dicendis certis quibusdam subjectis, satis efficaces sint ad concitandam dysenteriam, aut eam tantum sporadicam gignant. Illarum rerum (præter venena varii generis, arsenicalia, mercurialia, & purgantia drastricta, imprimis colocynthiaca, aliaque quæ dicuntur toto genere contra naturam) numeratur ab Authoribus mira copia; non omnis commemoranda; nam quis foret finis? & quidem aliæ paulo rarius occurrunt, ut est aquæ per plumbeos decurrentis aquæ ductus, situ præsertim & rancore temporis tractu corruptos, aut in talibus ut & cupreis vasis diutius asservatæ, potus, de quò Mercurialis & alii. Rubigo item uredoque, ut loquitur Plinius, uvas fructusve alios fugaces conspergens, aut pullities verminosa fruges & olera inquinans; vid. *Miscellan. natur. curios.* anno 1672. *observ.* 88. & alibi. Aliæ observantur frequentius; quales sunt ipsi fructus horarii, cerasa præcocia, dilute dulcia, mala persica, melones, pepones, cucumeres, uvæ item, & præprimis pruna, eorumque omnium nocentissima vulgò habita, cerea, die gelbe Spillinge; uti apud Indos notante

Bontio,

Bontio loc. c. promptissimi dysenterix genitores, fructus ananas, & melones aquatici. In eodem fere censu sunt mustum, & cerevisia faculenta, cruda, recens & fatua dulcedinis; verbo, cuncta ea sive esculenta sive potulenta, quæ promptè & vitiosè fermentescunt; sicque in liquamen facescunt non solum mucidum, sed & halituosum, acido-acre, & simul vapido-putridum; hinc semet latè diffundens, & proinde intimos corporis recessus facillè penetrans. Inprimis si talium abusus committatur ab otiosis, tenerioribus, quorumve digerendi facultas aut est imbecillior, aut quorum corpus, primæ præfersim alimentorum viæ, vitiosas fermentationes facillè concipiunt & quasi fovent, uti sunt præ cæteris phlegmatici & cholericæ; dysenterix, sub his causis, omnium maximè obnoxii.

X. Morbosus ille apparatus, de quo pro instituti nostri ratione hætenus, quantum & qualem intus in corpore creet noxam, non melius patefcet, quam si ea, quæ dysenteria denatorum anatome docuit, colligemus; sic enim rem non conjectura, sed oculis ac manibus comprehensam, tenebimus. Utamur verò testibus viris perspectæ omnino fidei & peritiæ, proinde omni exceptione majoribus. Inter illos primùm *FELIX* ille *PLATERUS* *maniss. observ. Med. p. 25. & seq.* refert *intestina, & præ cæteris ileon, fuisse toto ductu ad colon usq., intrinsecus in numeris ulcusculis, non nisi trium digitorum latitudine quaqua-versum ab invicem distantibus, plurimisque intestini substantiam pervadentibus, confixum, ac adeò corruptum, ut ipsum levi negotio ubique discerpi potuerit; ac colon internè fetidissimum, cruentis, & saniosis sordibus ubique oblitum. Confirmat hæc ex autopsia sæpius iterata COBERUS, qui cum plura dysentericorum cadavera aperuisset (crebra in castris Pannoniæ, ubi Medicus fuit, data occasione) intestina passim palmum latis apostematibus & ulceribus, multa sanie scaru-*

ebullisse

rientibus, veluti ebullisse vidit, vid. *ej. obss. Med.* (à Celeberr. Meibomio, propter res plures scitu utilissimas, quæ curiosè & candide in iis recensentur, typis iteratæ) *decur. 2. obs. 10.* Conferatur BARTHOLINUS *hist. anat. 2. Cent. 6.* Ut autem talia apostemata ulcerosa sine prægressa inflammatione, ut intelligentibus notum est, neutiquam fiunt; ita & ejus non desunt exempla: ea tamen non æque copiosa, ideò sine dubio, quod dysenteria quamdiu intra inflammationis terminos stiterit, paulò rarius mortem inferat. Observavit verò Johann. de la MONIERE cùm dysenterici cadaver curiosius perlustraret, inter alia insignem inflammationem pylori & tenuium intestinorum: ut testatur singulari & lectu dignissimo libello *de fluxu dysenterico pag. 4.* Et PLATERUS itidem cùm corpusculum pueri quatuor annorum aperiret, intestina crassa tumida, ac si inflammata fuissent, livida apprehendit: loca enim inflammata uti rubere in viventibus, sic in mortuis livere solent, *vid. obs. lib. 3. p. m. 875.* conferatur WEPFERUS *de cicur. aq. p. 47.* Multo sapius intestina reperta sunt post funestam talem inflammationem, gangrana & sphacelo corrupta; scilicet subatra, putridum tabum stillantia, indeque sic resoluta & eliquata, ut levi attractu hic illic dehiscerent; uti à plunibus annotatum est, v. gr. præter modò citatum de la Moniere, FABR. HILDANO, lib. de gangræna c. 4. BARBETTE *prax Med. lib. 4. c. 5.* J. J. HARDERO M. C. N. D 2. anno VI. Reliqua intestinorum dysenteria affectorum, ex prægressa inflammatione, hancque insequente aut apostasi ulcerosa, aut putrilagine gangranosa & sphacelosa, damna, modo excoarationes, & ad summam tenuitatem usque attritiones, modo aliquot locis perforationes, vide relata in variorum observationibus, a BONETO *lib. 3. Anat. pract. sect. 9. congestis.*

XI, Hæc

XI. Hæc verò uti non temerè quis habebit pro dysenteria qualiscunque, etiam non lethalis, causa; cum potius sint hujus morbi, & quidem pessime cedentis & funesti, producta atque effectus; & adhæc egregia PANAROLI observatione, Pentecost. l. 9. constat, in *sectione quamplurimorum dysenteria de functorum nihil ulcerosi* (aut aliter corrupti) *sed sanguinem tantum effusum, in intestinis crassis repertum fuisse*: sic tamen ex ipsis illis effectibus obvium erit de causa continente colligere, dabitur tantò evidentius eam, ut & omnem formalem, quam dicunt, rationem morbi ipsis quasi oculis intueri, si quæ de intestinis per anatomen constant, aut aliunde in aperto sunt, & huc spectant, porrò supposuerimus.

XII. Constat igitur I. intestina quæque ex tribus, omninò distinctis & veris, tunicis esse constructa (α) externa communi, membranacea; cellulis pro continenda pinguedine undique instructa; quæ cellula num merito à Ruyschio pro peculiari tunica habeantur, nos, uti ejus generis micrologias alias, hic non disquirimus. (β) Media carnosa, seu propriè, uti revera est, musculosa. Constat enim ex fibris motricibus carneo-tendinosis, in diversos & distinctos fasciculos adunatis: & quidem duplicis ordinis; siquidem istarum fibrarum alia, quæ tunicam externam membranaceam contingunt, directe per totum intestinorum tractum in longitudinem sunt protensa, rectæ sive longitudinales hinc dictæ: alia his substrata, vulgò annulares, minus propriè, potius spirales dicendæ; nam spiræ in modum convolutæ sunt. sicque una & continua procurrentes serie (quod fieri non posset si annulares forent) omnem intestinorum ambitum dense undique circumdant. Ut verò istæ duplicis ordinis fibræ sibi arcuè sunt conjunctæ, sic rectæ illæ subjectas spirales ubique secant ad angulos ferè rectos, cum in finem,
ut con-

ut conspirante ambarum sic collocatarum actione, motus contractilis (quæ actio cujusvis musculi propria est) fiat eo validior; quod præter WILLISSIUM, BELLINUS & eum secuti alii, vel Mathematicè demonstratum dederunt (γ) Tertia & intima tunica, sic dicta nerveo-vasculosa, seu glandulosa; est enim contexta ex fibrillis nerveis tenerrimis, quas inter densissimo agmine collocata vascula sanguifera, propagines infinitas, & minutissimos (sanè multò miniores quam capillares) ramulos dimitunt; quorum ramulorum plures in unum juncti complexum, formant sive veras glandulas, sive earum duntaxat specimen referunt; (nec enim hanc à Ruyschio motam controversiam decidere, ad rem quicquam facit) & qualescunque demum sunt, desinunt in copiosissimos ductulos excretorios, humore aqueo & subglutinoso assidue madidos. Hæc intima tunica, ut est valde tenera & sensilis, sic impressiones rudiores quorumvis excrementorum, etiam naturalium, sine insigni molestia non ferret, nisi esset undique oblita, & quasi loricata, crusta mucosa: quam alii *περίσπυρα*, alii velamentum bombycinum nominant, alii pro peculiari habent tunica, quam villosam vocant, minus tamen propriè, cum isti villi, quibus interior intestinorum paries confertissimè instructus observatur, tantum sint propagines tunicæ nerveo-vasculosæ. Quicquid sit, hoc certum est, hac crusta mucosa sic regi sensilem illam & teneram tunicam nerveam, ut assumpta quantumcunque actiora, verbi gratia spiritus acidi minerales & alia quasi caustica, impunè & sine molestia transeant.

XIII. Constat Illo ad intestina, ceu communem microcosmi cloacam, derivari & confluere non solum recrementa ex alimentis rudiora, & id quod in bile excrementitium est; sed & in ipsis intestinis, ceu organis secretoriis & colatoris
magis

magis universalibus, pancreate puta, & præsertim infinitis illis vasculorum glandulorum meatibus, veluti cribris, jugiter secerni & excerni ex ipsa massa sanguinis, mole & copia aliàs onerosas & mixtioni naturali noxias futuras, partes aqueas, serosas, & una cum his alias per transpirationem aut diuresin non æque promptè secedentes, plus minus mucosas & in tenacem spissitudinem morâ & lentore coalescentes; uti vel ex ipsa hinc congesta, & modo dicta, crusta mucosa apparet; & alvi fluxus serosi, pituitosi &c. veluti critici, graviorum morborum averrunci, totâ die docent, quorum omninò notatu digna exempla exhibet CAROLUS PISO de Seri Colluv. Sect. 4. c. 1. & PECHLINUS Lib. 1. Obs. 52. & 55.

XIV. Constat III. intestina à summo ad imum, jugiter, sed alterna serie & veluti undante agitatione, instar lumbricorum prorepentium, contrahi & distrahi motu, peristaltico dicto; Qui fit actione fibrarum musculosarum & motricum, quas modo ex autopsia commemoravimus; & quidem dum spirales fibræ, alternis vicibus constrictæ, intestinorum cavitatem coarctant, & rectæ simul æqualiter intensæ brevioresque sic factæ, partem intestini unam ad alteram propius adducunt. Hæ autem fibræ utriusque ordinis motrices, salutari naturæ instituto, instinctum ac incitamentum nanciscuntur ab arte conjuncta & intima tunica nervea, ejusque naturali sensu: ut experimentis sic satis firmis jam dudum docuit WILLISIUS. Hinc igitur & varie modificatur iste motus peristalticus, prout varia est materiæ, per intestinorum canalem promovendæ & excernendæ, conditio. Chylum ad radículas vasorum lacteorum, & ejus recrementa deorsum blande cogit, mitibus, paulo lenioribus & remissioribus contractionibus. Incitatur autem & acceleratur is peristalticus motus, quoties non æque

C

con-

congruens materia ejusque major copia excernenda veniat, ut in jam jam dictis diarrhœis fit. Et quidem aut sine insigni molestia: si obsequens materia promptè fluat, hincque fibræ celerius tantum agitatz, undique æqualiter, nec ultra naturalem tonum extendantur. Aut è contrario majori violentia & tormento; si qua materia, structura tunicæ nervæ profus inconueniens ejusque destructionem moliens, firmitus impacta hæreat; ad quam excutiendam, ceu sensui naturali molestissimam, non solum crebrioribus, sed & validioribus & naturalem fibrarum intensionem superantibus contractionibus, atque adeò spasmodicis seu convulsivis omninò nixibus opus est.

XV. Igitur reperta erit dysenteria formalis causa, reperta ea materia, quæ potis est tales concitare nixus excernendi spasmodicos. Communis hucusque *D. D.* ad unum omnium, opinio est, in ipsa intestinorum cavitate talem contineri materiam; videlicet acido aerem, ex fructibus horariis, aut rebus sic dictis non naturalibus, immoderate collectam, & ibidem cum cæteris humoribus excrementitiis, imprimis bile p. n. acriore quasi confermentatam, sicque pollentem peculiari vi pungente, vellicante & erodente. Quæ tamen opinio morbi veris phœnomenis non respondet, eoque nobis probari nequitiam potest. Nam, ut ei redarguendæ pauca solum, ne præter rem prolixi simus, adducamus; non equidem id urgebimus, quod tamen constat planissime, multos dysenteria fuisse correptos, qui nullis fructibus horariis, nullisque aliis tali suppositæ materiæ gignendæ aptis rebus abusi fuerunt, imò & eos, qui talibus uti ne quidem potuerunt, ut infantes lactentes. Concedimus enim ex aliis causis potuisse in intestinorum cavitate accumulari excrementa, utcumque & quantumcumque velint acria; sed an ea tunicam nervicam illicò sic rodere & vellicare

licare

licare queant, ut tanti hinc exurgant nixus spasmodici, tanta tormina, tantaque alia dysenteriam comitantia symptomata, hoc est quod merito pernegamus. Quoties *αἷμα καὶ κίβρω* excernitur bilis aruginosa, porracea? &c. verbo, quoties humor acerrimus? sic ut dum effunditur, dentes stupefaciat, aut ani sphincterem nudum excoriet; sine ullis tamen torminibus, aut iis saltem vix effatu dignis, nedum comparandis cum torminibus dysentericis? sanè tota id die in cholera & reliquis diarrhoeis observatur. Mucosa enim crusta, ceu lorica, sic tegitur interior intestinorum paries nervosus, ut talia acria impune transeant. Vulgo quidem obtendunt abradi sensim & prius hanc crustam, hinc rodi tunnicam nerveam: quod ut non negemus aliàs fieri posse, sic tamen evidens est, dysenterica tormina vel statim in primo morbi principio esse admodum vehementia, eaque omninò repente erumpere, & multò prius, quam abradi crusta illa potuit, aut certe ejus abrasæ ulla vestigia in excrementis visuntur. Sed quid his immoramur diutius? cum quidem, quod merito mireris, prostent satis frequentia exempla, *σῆψει* erosi, exulcerati, putrefacti ventriculi, eademque ratione ut & lumbricis perforatorum intestinorum, sic ut feces per fistulam in abdomine hiantem, per aliquot annos quotidie prodierint; nullis tamen hinc concitatis, quæ dysentericis torminibus ullo modo similes fuissent, doloribus & nixibus spasmodicis. vid. SALTZMANNI *obs anat.* pag. 58. & seq. STALPERT *van der VVIEL cent. 1. obs. 59. & 60. ibique allegati Authores. M. N. C. decur. 2. anni 1. obs. 120. & alibi.*

XVI. Jure igitur concludimus aliam esse, & nervosæ tunicæ aliunde suffundi, tantos nixus spasmodicos concitantem materiam; ex ipsa nempe massa sanguinis. Nec est ut ulterius investigando multum laboremus. Præstò est

materia: videlicet ex lymphâ mucescente & sanguinis partibus sulphureo salinis coalitum crama, lentum, acre, causticum; cui gignendâ omnes procatarctica causâ, ut ex §. 9. & 10. constitit, comparatâ sunt. Sunt pariter in aperto, per quas subit, viâ: scilicet numerosissimi illi plexus vasculorum glandulorum, quibus intertextam esse tunicam nervosam, ex §. 12. lit. (γ) constat. In hæc igitur vascula, ceu à natura constitutum colatorium (vid. §. 13.) humoris mucescentis, neque per alia secernicula æque excernendi, cum quidem crama illud iungi & circulari sanguinis motu congeratur, nec tamen possit ob sui lentorem & spissitudinem prompte secerni & excerni, sed interceptum in mediâ veluti via hæreat; non possunt non, urgente sanguinis à tergo insequentis impetu, vascula quibus inhæret molestè & ad rupturam usque extendi, hincque violenter & sic premi, conculi, uri tenera tunica nervea, ut exacerbatus acuto dolore ejus sensus naturalis, instiget & concitet motrices intestinorum fibras, ut infixâ materia inconueniens excutiat, in nixus & agitationes spasmodicas. Q. E. D.

§. XVII. Videamus igitur, quantum fieri potest paucis, quomodo ab his nixibus spasmodicis, sive convulsiva motus peristaltici incitatione, ceu formali dysentericâ causâ, symptomata & effectus morbi producantur. Torminâ sane, non uno tenore, sed alternis quantumvis citatis vicibus affigentes, nec unum locum occupantes, sed reciproçè vagantes, seriem motus peristaltici sic acerbatî quasi digito indicant. Cujus citato imperu & violentis idemtidem contractionibus non potest non quicquid in intestinorum cavo continetur effundi: hinc primò secessus materiæ variæ, post mucosæ; cum sæpius iteratis & auctis illis contractionibus & parietum intestini affecti violentis confricationibus, sensim exteritur & excutitur mucosa illa crusta: & quidem aut cruore

non

† si dolores

non mixta, visci sive glutinis diluti, cui omnino similis est, forma & consistentia: aut cruore plus minus suffusa; si vascula sanguifera, jam antea ad rupturam usque infarcta, nunc verò & externo tectorio denudata, violentis illis fibrarum contorsionibus attrita, dehiscant, sanguinemque in intestinorum cavum transmittant aut effundant. Sin verò illis ipsis vasculis sanguiferis intrusæ massulæ sanguinis irresolubiles inhæreant, hic illic firmitus compactæ, quam ut possint aut æque effundi, nedum ab insequentis sanguinis motu & pressione auferri & discuti; sed potius ipsum sanguinem per impeditos istos meatulos iturum intercipient; sic ut ejus plus insuat jugi arteriarum pulsu, quam per venarum oscula queat resluere; circa loca sic affecta sit inflammatio: quæ sensu ardoris, & doloris continui atque pulsantis, se prodit. Hæcque inflammatio aut in ulcus saniosum abit, (nam veræ supurationis in locis sic affectis spes nulla est) cum aucto sanguinis insequentis pulsu, & contrusi attritu, divellitur naturalis massæ sanguinis mixtio; sic ut partes aqueo-ferosæ cum sulphureo-salinis magis extenuatæ, & à reliquis crassioribus terreo-mucosis diremptæ, secedant sub forma saniei sanguinolentæ & putridæ. Aut planè desinit hæc inflammatio in gangrænam, atque ultimam & funestissimam morbi analysin, sphacelum; cum fiente hac tali partium sanguinis integralium dissolutione & putredinosa colliquatione, partes corruptæ à cæteris magis intactis non discedant & secernantur, sed relictæ, una cum illis in plenam & absolutam abeant putredinem; quæ prompte ulterius serpente & affecta intestinorum loca & his vicina sic corrumpuntur, ut in tabum resoluta, calore atque sensu vitali penitus priventur.

XVIII. Quicquid hætenus in exigenda vera morbi historia operæ, quicquid studii in indagandis ejus causis & formali ratione consumptum est, id omne ad hunc finem,

qui genuino Medico usque quaque præcipuus esse debet, spectat, ut hinc, ceu veris fontibus, certæ, tutæ, efficaciæ methodi medendi hauriamus indicationes: ne more andabatarum, obocœcatis oculis, oppugnaturi morbum viralia feriamus, sed salutem hominum, quantum possumus homines, recte consulamus. Cum igitur evidens omnino sit, convulsivam motus peristaltici incitationem, ceu naturæ machinam, eo quidem intendi, ut materia morbi, intimæ intestinorum substantiæ infixæ, validioribus istis convulsionibus & contractionibus excutatur; æque tamen in aperto sit, eam materiam firmius esse impactam, & spissiore, quam ut queat eluctari per arctissimos illos vasculorum meatus; hincque illis motus peristaltici agitationibus convulsivis, & tormentis ulterius intensis & exacerbatis, ceu ferocientis in sua damna naturæ impetu, gravissimam & tandem funestam inferri intestinorum læsionem; hæc inquam cum ita sint, si quid in re perspecta video, hæc demum erunt desideratæ illæ & genuinæ indicationes, ut

I. Materia morbi hæctenus ad secessum inepta, secretioni & excretioni aptetur.

II. Hincque (cum sic præparata multò mitioribus nixibus excerni queat) mitigetur convulsiva motus peristaltici incitatio.

III. Læsiones intestinorum graviores, à violentis illis concussionibus & tormentis metuendæ & futuræ, avertantur, aut jam illatæ, quantum ejus fieri queat, resarciantur.

XIX. Sic constitutis indicationibus, patet materiæ Medicæ promptuarium: ex quo equidem, ut confido, secure possemus desumere his intentionibus accommodata & respondentia medicamenta. Ne tamen sententiæ nostræ nimum videamur tribuisse, ut solent, qui sua tantum amant, admi-

admirantur, obtrudunt, videamus quid jam dudum in cōmune contulerint Medici, in primis usu & doctrina præstantes, & sequentium velut antesignani. Studio tamen præteribimus Hippocratem, qui dysenterix curationem nusquam, quod scio, absolutam dedit; Ut & ipsum Galenum, quamvis plura quæ scire juvet, habeat; ne (ut sit, cum ii frivole judicant, qui sibi vix semitam sapiunt, viam tamen aliis monstrant) habeamur pro Galenicis; *risum teneatis amici?* FERNE LIO igitur præ Primis utamur præmonstratore qui *lib. 2, Therap. Universal, c. 11. Spontanea, inquit, vacuatio, materia morbi nihil detrahens, veram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus exposcit, protinus vacuandum.* Eaque ex causa in dysenteria purgans medicamentum offertur, ut (NB.) quod sensim & languide per anfractus parum idoneos elabitur affatim per ductus convenientiores derivetur & defluat. Huic succenturietur meritissimo **BALLONIVS**, cujus est omnino observatu dignus locus, *consil. 23. lib. 2. apud Bonetum labyrinth. extricat. p. m. 288. cum in dysenteria excretio sit parva & frequens, ideoque symptomatologica, faciendum est ut contra fiat rara & magna: id quod medicamentum purgans ritè comparatum præstabit; igitur sensim atque sensim moliri debes evacuationem, nam tertia aut quarta purgatione multum educes bilis, seri, pituita, quod vix quindecim diebus natura (sibi relicta) dejiciat. Conferatur SENNERTUS Prax. lib. 3. p. m. 344. & seq.* Quæ quidem & idè adduximus paulò prolixius, quia audivit nostra ætas exclamantes, at quanta insolentia, quanta arrogantia, longè errare, & *Lege Aquilia teneri qui dysentericos purgant.* Cum utique iidem illi censores, quoties non philosophantur, sed Medici partes severa lege agunt, ad Rhabarbarum cum Galenicis redeant.

XX. Haecenus igitur cum nostra prima indicatione congruunt Citatorum Auctorum praecepta, ut quam nos intendimus materiae morbi secretionem & excretionem, moliantur per cathartica, & ea quidem mitiora, at idemridem primis morbi diebus iteranda. *Cassiam* cum *Tamarindis* s. q. mixtam & in pulpam, hinc bolum aut non ingratham potiunculam concinnatam, praeferre caeteris videtur *Ballonius*, *lib. cit. p. m. 309.* eamque multo usu & sibi & suo praeceptore *Hollerio* fuisse probatam adserit. Plerique *Rhabarbarum* praemalunt: & quidem sine ulterioribus preparationibus, ut maceratione, ut infusione cum oleo amygdalino & expressione, ut tostione & reliquis vanae artis nugis, sibi relictum, in substantia. *SYDENHAM IUS*, solertissimus practicus, sibi observasse visus est, *Rhabarbaro* si admisceatur *Manna* & *Syrupus rosarum solutus* (Ea nempe, quantum video, quae emolliendo meatus lubricos faciant & pandant) plenior fore catharsin & malo exhauriendo aptiorem: hinc *oper. p. m. 226.* & alibi sequentem commendat potiunculam: *R. Tamarind. ℥℔. fol. senn. ℥ij. rhabarb. ℥i℔. coq. c. s. q. ∇. solv. in colat. ℥ij. manna & syrup. ros. solutiv. ā ℥j.* hancque tribus primis morbi diebus manè propinat. His & similibus, quae passim usu recepta videas, & cunctis aliis è regno vegetabili cathartics, praeferr *BOYLIUS*, experientissimus rerum naturalium indagator, & novo in hoc morbo exemplo, ac forte plerisque paradoxo, commendat *mercurium dulcem*: confirmatus experimentis tum suis aliquot, tum saepius iteratis *Chirurgi castrensis*; quem tanquam singulare arcanum *mercurium dulcem* ā ℥j. ad ℥℔. mucilage sanguinis draconis obvolutum, ad dyenteriam exhibuisse, eaque decumbentes aliquot centum milites sanitati restituisse, testatur libello curiosissimo, de *S. M. U. p. m. 52.* Remedium sanè ut non impunè unicuique *Ciniflioni* imitandum, sic, si tempestive

peffive & accommodate à prudenti Medico adhibeatur, plus forte præstiturum, quam prima fronte promittit.

XXI. Præter hæc, noſtrâ demum ætate paſſim increbuit uſus *radicis* exoticæ *Ipecacoanna*, à Braſſilienſibus ſic dictæ. Nam ut dysſenteria his Barbaris malum eſt tantum non endemium, ſic ad eam ipſam remedium ſolenne & veluti publicum radix hæc indigena: ut jam dudum ex PISONIS & MARGRAVII *hiſt. nat. & Med. Braſ.* ante hos LX. annos edita publico potuiſſet innotefcere. At verò, ut ut his viris luculenter ex autopſia fuerit deſcripta & commendata, uſque tamen Europæis neglecta jacuit, donec quatuor fere abhinc luſtris hujus radicis (titulo novi ſpecifici dysſenterici) ex Hiſpania allatæ copia fieret HADRIANO HELVETIO, Belgæ, Medicinam tunc Lutetiæ Pariſiorum facienti: Is qua fuit ſolertia & dexteritate, novum hoc (ut vel putabat ipſe, vel ſanè callidè ſimulabat,) remedium Auſtæ Regiæ nunciat, petitque ejus in dysſenteria tum epidemica experiundæ facultatem publicam; qua data ſtrenue uſus, experimentis ſæpius iteratis ſic probatam dedit ſalutarem ſimplicis hujus remedii efficaciam, ut ad ſui imitationem commoveret alios Galliæ & cæterarum regionum Medicos. Hinc adèd factum ut ſpæta primum, nunc uſque quaque vel lipis atque tonſoribus crepetur radix *Ipecacoanna*: utinam frequentius ac ſit cum ægrotorum ſalute. Eſt enim remedium ut efficax, ſic in utramque partem (ut quævis alia generoſiora) æque validum: prodeſt egregiè ſi opportunè adhibeatur, nocet egregiè ſi inconvenienter. Cæterum advertendum eſt id, quod ut plurimum nec impunè negligitur, tres eſſe radicis *Ipecacoanna* ſpecies, ut differentes colore ita viribus; prima alba, omnis fere amaritiei expers, mitiſſima: altera ſub flava, ſaporis blande amari & reſinoſi, paulò fortior: omnium fortiſſima tertia, nigra, valde amara, acris,

D

reſinoſa:

resinosa. Duæ priores species cum apud nos hoc tempore inventu ferè sint rariores, nigra promiscuus usus & abusus est. Datur in principio morbi, mane per tres continuos dies, homini adulto firmiori à ℥β ad ℥j in pulverem solum contusa & jusculo vel alio apto vehiculo diluta: nam reliquæ ingeniorum inepte curiosorum molitiones, præsumptæ puta præparaciones & correcciones, cum simplicis radice vim aut non attingant, aut eam invertendo corrumpant, expectationi neququam respondent; uti æque ac nos jam dudum observavit *Cl. LENTILIVS, Archiat. Wirtemberg. Eteodr. Med. p. 64.* Exerit autem sic data radix suam vim *авъ коу ната*, nempe excitando primùm aliquoties vomitum, hinc & alvi plus minus crebram dejectionem. Tanto effectu, ut intra hoc triduum ut plurimum dysenteria debelleretur; siquidem hæc curatio scitè secundetur paucis quibusdam aliis remediis, at radice usui necessariò interponendis & subjungendis, de quibus jam nunc.

XXII. Enim verò in confesso est, hætenus commemorata & quæcunque alia cathartica, ut & ipsam radicem *Typhacantha* emetico cathartica, evacuationem, quam concitant, præstare duplici ratione: & quidem ex parte dum ipsam massam sanguinis eique inhærentes lymphæ partes mucosæ, per intestina ceu naturale fecerniculum fecernendas & excernendas, colliquant; utcunque demum hæc colliquatio fiat sive concitato intensius cordis & arteriarum pulsu & hinc aucto motu sanguinis (ut vocant) progressivo & circum pressorio, attritorio; sive illata agitatione intestina quasi fermentante, perinde nobis est, cum nunc talia non quæramus, modo de effectu hoc, qui est evidentissimus, constet. Adhæc autem & ferè potissimum hinc illam procedere evacuationem, quod intestinorum tunica nervea, à particulis medicamenti cathartici sibi incongruis contacta,
motum

motum peristalticum ad validiores excernendi nixus intendat & acceleret. Ex quibus utique obvium est colligere, hæcenus quidem hæc talia medicamenta prodesse, quantum polent efficacia colliquandi, quantumque illa ad secretionem & excretionem aptatur morbi materia intestinorum vasculis excretoriis infixæ: hæcenus verò illa ipsa medicamenta incongrua esse, imo noxia futura, quantum motum peristalticum jam nimium ferocientem, additis quasi acrioribus stimulis, in tanto vehementiores *ataxiæ* concitant. Hinc est quod quæcunque exhibeantur cathartica, ut ut blanda & mitia, ipsaque imprimis *Tpecacoanna*, primùm tormina simul atque reliqua morbi symptomata ut plurimùm exacerbent; usque adedò ut hinc fortè commoti imperitiores ab illorum usu penitus abhorruerint, & tragicis ea exclamationibus notaverint, Peritiores verò id quod res est probè animadvertentes, eam esse materiæ morbi conditionem ut nullis aliis colatoriis æque ac per eos ipsos, quibus inhæret, vasculorum meatus excretorios queat evacuari; illis catharticorum incommodis emendandis allaborandum potiùs, quam hæc penitus spernenda esse vere existimaverunt. Ut rem in unam summam conferam, motus peristaltici convulsivam incitationem, quæ altera nostra erat indicatio, mitigare & in ordinem naturalem restituere conati sunt; & quidem non tam vano nomine vulgò jactatis specificis dysentericis, quam potiùs medicamentis opiatis anodynis, ceu unicè ad mitigandam tantam vehementiam efficacibus: dosi & formula unicuique individuo accommodatis, & methodo paulò post dicenda; cum prius paucis & generali censu de illis sic dictis specificis viderimus, & opiata anodyna contra frivolam imperitorum & male formidulosorum reprehensionem adseruerimus.

XXIII. Sane si æstimemus singula fama remota, & quæramus non quid vocentur, sed quid reverà sint, reperi-

mus illa usque quaque jactata specifica dysenterica esse aut nil minus quam vera specifica, sed his nostris indicationibus accommodata medicamenta generalia, ut blanda cathartica &c. ut opiata anodyna, tantum non omni morborum generi sub prudenti methodo medendi convenientia: aut quæ præter hæc sunt alia, deprehenduntur imbellia, vana, futilia. Ea utique, quæ inter sexcenta illa à *Macasio* in *promt. m. m.* & *Hoffmanno* in *meth. med.* & aliis passim congesta, ferè habentur potiora, ut est *sanguis leporis Martii*, (i. e. ne mysterium subesse credas, mense Martio à canibus violenter dilacerati) ut *priapus ceti* & *cervi*, ut *hepar serpentum*, *viperarum* &c. vel pudet commemorare: Chymistarum rudiora, qualia sunt *e colcothare vitrioli*, item *terra aluminis dulcis*, *crocus martis adstringens*, cum cæteris congeneribus, quid conferant, ex iis quæ jam supra diximus, cum in adstringentium pessimam noxam animadvertimus, constare potest. Reliqua paulò secretiora, ut *primum ens seu sulphur veneris* aut *vitrioli, vere & sine marcosi anodyna* &c. lepida quidem sunt memoratui, ut est apud *Comicum*, at cum poscat usus, tanta miracula nusquam apparent, sed spem credulorum mire primum inflatam destituunt, fallunt: sic ut denique vel ipse *Helmontius*, ille scilicet sulphuris anodyni jactator ventosissimus in sanguine leporis martii solatium quærat.

XXIV. Quæ cum ita sint, ut quemvis vel stultorum magistra experientia docere queat, merito acquieverunt prudentiores omnium seculorum Medici in opiatis anodynis, cæu unice pollutibus motus peristaltici convulsivi atque ad eò dysenterix domitoribus. Dico omnium seculorum Medici, quod est verissimum. Testor ex ultima antiquitate ad græcos transmissa *antidota*, *cataporia*, *trochiscos*, à *Galeno*, *Paulo Aegineta* &c. compilata, Testor hinc ad nostras officinas pharmaceuticas propagata & hodierni adhuc usus, *Mithridaticum*
theria-

theriacam Andromachi, philonium utrumque, Romanum & Persicum, Mictetam Nicolai &c. Quorum omnium columen est opium: hoc tolle, quæ in compositionem aggregantur reliqua, erunt quisquiliæ, aut saltem curandæ dysentericæ (ad quam hæc antidota omnibus seculis observata sunt inprimis valida) nihil quicquam conferent. Par ratio est *diascordii Fracastorii*, ut & *massa pilularum de Cynoglossa*: quam nuperi quidam Scriptores, qui contra opiatorum usum sine modo debacchantur, commendare unice solent; quod jure aut mireris, ut rideas, cum sanè & hæ ipsæ pilulæ quicquid præstant, ab opio habeant, quod basis compositionis est, & in tantilla dosi reliquis nil pollentibus, unice efficax. Testor denique propinquiorum ætatum *Laudana*, *Paracelso*, ejusque calatoribus *Crollio*, *Beguino* & aliis, ex opio concinnata; procul habitis, ut in re seria, sulphuris metallici anodyni nugis. Hinc *extracta theriacalia* variorum, *Quercetani* inprimis, ejusque filiam *theriacam caelestem Greiffii*; (cujus singuli scrupuli ferè quatuor opii puri grana habent, ut experimento & calculo liquidissimo nobis constat;) quæ deinde varie obnupta, peperit, ceu numerosam sobolem ea undique jactata *arcana dysenterica*, quæ ætas patrum nostrorum tanquam singularia & quovis pretio redimenda suspexit, nunc verò velo aut amoto, aut sanè nimium pellucente, ex communi omnium massa, opio, unusquisque non imperitus fictor, ut lubet & singularibus circumstantiis convenit, ex tempore producere novit. Ii autem qui in talibus minus sunt versati, sibi diffidunt habere in promptu possunt tot *pulveres, essentias, extracta anodyna*; quorum sanè unoquoque dextere & prudenter, ut exigunt leges methodi medendi, exhibitio, quivis peritus Medicustoties quoties sine vanitate itidem præstat, quod olim *Solipforum* jactabat gloriatio. Ex numerosis tamen illorum anodynorum compositionibus nos seli-

geremus , ut frequentissimo experta usu , *Laudanum liquidum SYDENHAMII* , iustæ consistentiæ , & *pulverem anodynum LVDOVICI* ; non solum ut dispensatu sub qualibet formula commodiora , sed & propter exquisitè determinatam dosin omninò certa & tuta , denique efficaciora cæteris , quia opium exhibet sine castratione optimè depuratum.

XXV. Huic universali omni seculorum experientiæ , qui ausi fuerint contravenire pauci omninò exstiterunt , & non nisi futilia causati. Ex antiquis solus fere est *Trallianus lib. 8. c. 8.* loco prolixiore quam ut huc transcribatur : ex quo tamen si rectè inspiciatur apparet , cum non tam notare prudentem anodynorum opiatorum usum , quam potius pessimum abusum , quem imperiti sui seculi Medici committebant temerè exhibitis pastillis narcoticis , ex mandragora & hyosciamo inconditè opio admixtis. Sequioribus verò temporibus multos in diversum traxit unius *Thomæ Minadoj Medici & Professoris Itali* Auctoritas , quæ huic viro videtur fuisse summa. Is nimirum (ut discipulus ejus *Thonerus lib. 3. obs. 8.* refert) adseverat se observâsse omnibus dysentericis male cessisse ex consilio nonnullorum Medicorum exhibitum laudanum opiatum : & addit hanc rationem , ulcera intestinorum illius usu magis putrida & sordidiora fuisse reddita , sufflamminato materiæ purulentæ & acriorum humorum exitu. Sic ut hinc concludat ipse *Thonerus* , narcotica in dysenteria tandem fieri necrotica ; Quam nãm posthac plures sequentium ætatum Medici iteraverunt , etiam quod mireris illi , non nisi manifesta vanitatis specie , quibus jactata illa dysenteria arcana , (id est , ut modò vidimus ipsum opium) utramque curationis paginam faciebant ; non minus ac reliqui qui præ cæteris utcunque cautiores vulgò videri cupiebant. Nullâ adhibitâ consideratione quale illud

illud fuerit Minadoo exosum adedò laudanum? cum tamen constet eâ ætate passim non nisi rudiores vulgò innotuisse ejus compositiones: porrò an satis opportunè & convenienter fuerit exhibitum? cum quidem vel ex ipsis chymicorum prudentiorum querelis v. gr. Hartmanni, & Quercetani, in confesso sit Chymistarum ejus ævi vulgus fuisse omnis sanæ doctrinæ & methodi medendi experts, sic ut illis exhibentibus vel optimum remedium non potuerit non esse, quod est gladius in manu furiosi. Ut nil dicamus de falsa morbi ætiologia, materia nempe purulenta vel saniosa; nimirum ex intestinorum exulceratione, quam ceu causam dysenterix cum Minadoo illi supponunt; cum potius hæc morbi male cedentis, & nimium ferocientis agitationis convulsivæ intestinorum (omnium optimè imò unicè anodynis opiatæ mitigandæ) consequens sit, ut ex hætenus dictis liquido constat.

XXVI. Non est igitur ut & nos auferamur hac Minadoi & Thoneri nænia: præsertim cum ejus futilitatem jam dudum redarguerit HORSTIUS *obs. Med. lib. 10. obs. 3.* & tantum non infinitis Medicorum nostri ævi experimentis contrarium planissime constet. Sic ut tutò credi possit VVEDELIO in *opiolog. p. m. 121.* adseveranti *sine opio nullam veram dysenteriam commode curari posse: & cordato LUDOVICI monito *suppl. pharm. p. m. 23.* absque opiatæ & theriacalibus, per clysteres saltè aut præcipue laxativa, internaque abstergentia, pureque stringentia, nil aliud agi, quam agrum intolerandis torminibus confectum, & quinquagies sæpe una nocte exsurgentem, hinc & vigiliis, apestia &c. exhaustum, officiose letho dari: portò illustri BRUNNERO in *Miscell. nat. Curios. decur. 2. ann. VI.* ingenue profitenti *sibi in curatione dysenteria utramque fecisse paginam theriacalia; his tamen incassum laborari, nisi succenturientur opiata, remedia**

media plane divina in hoc morbo: Denique SYDENHAMIO oper. p. m. 229. contestanti, vel à frequenti laudani liquidi repetitione ne minimum quidem incommodi sibi adhuc videre contigisse (quantamlibet noxam inde securam comminiscantur inexperii) licet plures noverit, qui in morbo contumaciori idem ad septimanas aliquot continuas quotidie usurpaverint. Quo sane quatergemino Medicorum nostræ ætatis principum testimonio veracissimo malumus niti, quam utcunque argutis, at opinationibus male firmis conceptis, aliorum theorematibus; illorumque prudentiam Medicam, Summis atque Imis perspectissimam, multo utique malimus imitando consequi, quam possidere si sine hac sit totum arcanorum dysentericorum plaustrum.

XXVII. Et hæc quidem hætenus erant deducenda paulo explicatius, ut adsereremus indicationum à nobis ad ductum nostræ ætiologiæ constitutarum veritatem: nunc autem ceu imminentes portui vela contrahemus, paucis visuri qua methodo peritiores Medici opiatum anodynis huc usque fuerint usi. Observamus autem plerosque methodum sequi SYDENHAMII. Nempe blandum catharticum, quod aut primo triduo singulis diebus mane exhibent, aut ad ternam vicem alternis diebus iterant, quam primum concitatis evacuationibus suo munere functum est, illicò hora pomeridiana quacunque subjungunt justam anodynini dosin, & quidem ipse SYDENHAMIIUS *laudani sui liquidi gr.* XVI. XVIII. XXV. quam dosin posthac ut & reliquis diebus quibus catharticum non exhibetur, identidem singulis octo horis repetit: qua ratione utcunque commoti à præmissò cathartico tumultus mature sopiuntur, hinc & tormina simul atque excernendi importuni nixus sic moderantur, ut post has inducias sensim colluvies dysenterica exhauriatur. Eadem procedit methodo Helvetius, & eum sequentes alii,

alii, qui loco cathartorum exhibent emetico - catharticam radicem *Ipecacoanna*.

XXVII. Quæ quidem methodus etiam si multis comprobata experimentis, adjunctam tamen hanc habet difficultatem, quam & nos declaravimus, quamque nec ipse negare potest SYDENHAMIUS: qui l. c. *est verò*, inquit, *satis obvium medicamenta cathartica etiam lenissima, & tantum ἐκνοσητικὰ, ventris tormina intendere, spirituum etiam dejectionem atque ἀταξίαν universalem ægro inferre, adventitio nempe eo tumultu quo sanguinem ac humores commovent inter operandum.* Quid igitur obstat, si reperta fuerit methodus, qua colluvies illa Dysenterica sine cathartorum tumultu efficaciter evacuari queat, quin imò simul una compesci & in ordinem redigi illa motus peristaltici, quam ipse morbus infert, ἀταξία torminosa; atque adeo una eademque opera & tutius & citius & jucundius effectui dari utraque à nobis præfinita medendi indicatio: Quid obstat, dico, quin huic methodo, si qua talis est, præ illa insistamus? nil sane. Est autem hæc methodus perspecta non solum ratione, sed & experimentis comperta sæpius iteratis: videlicet ea, ut rem ipsam paucis plane dicam, cum medicamenti cathartici & anodynii iusta dosis, quæ & evacuationi quam molimur & mitigandis illis motus peristaltici violentis turbis ex æquo par esse queat, in unam coaptetur formulam, indeque coalescens remedium *anodyno-catharticum* dextrè idemtidem exhibeatur. Equidem non dubito fore qui obtendant, quid monstri remedium anodyno catharticum? ex illis nimirum quæ sunt directè contraria: ut pote motus inferunt medicamenta cathartica, quibus ciatur evacuatio, opiata autem eosdem motus cohibent & reprimunt. Sic ferè opinantur inexperti. Res tamen secus est, aut saltem non ita crude dijudicanda. Enim verò ut duplex & diversus observatur à catharticiis motus,

E

alter

alter in ipsa massa sanguinis, quo ejus fit colliquatio; alter in intestinis, quo stimulantur ad nixus excretorios: sic hunc quidem opiata anodyna compefcunt, dum influxum spirituum animalium in musculosam & nervosam intestinorum tunicam moderantur, vel (ne videamur hinc niti theoria quasi precaria) quacunq; demum ratione hanc tunicam sic afficiunt, ut stimuli cathartici vim aut minus sentiant, aut ei minus auscultet; illum verò qui à catharticis in ipsa massa sanguinis cietur, motum colliquatorium tantum abest opiata anodyna ut coerceant vel utcunq; invertant, ut cum potius (particulis qua pollent sulphureo-salinis valde subtilibus & mobilibus) augeant, promoveant, & sociæ quasi operæ juvent; atque aded eam quam nos desideramus materiæ morbi evacuationem sine tumultu præsent. Ne autem arguamur indulgere & nos, ut sæpe fit, istiusmodi speculationibus, quarum in praxi nec usus est, neque successus, provocamus ad experientiam: qua sæpius compertum novimus, faustissimum anodyni opiati cum cathartico connubium, salutaris effectû non solum expectationi respondisse, sed & eam non semel exsuperasse, utpote morbo repente expugnato & hinc ocyus utique redintegrata sanitate, quam & agroti & ipsi nos sperare fuisset ausi. Ex multis aliis exemplis, quæ cognovimus, unum quod in recenti memoria est, non tam enarrare, ne tædio sit prolixitas, quam sub indicare liceat: nempe quinque Dysentericorum quos nupera tempestate epidemica decumbentes simul una habuit familia civis honesti *Johannis Maji*; quorum singulis, medicinam pro sua prudentia & dexteritate faciente D. D. *van den VELDE*, sic salutaris Dei munere fuit remedii anodyno-cathartici usus, ut brevi omnes pariter sanitatem recuperaverint, hac solum differentia, quod eorum tres, hinc habuerint potissimum auxilium, duo verò in primo morbi principio exhibito unico
 hoc

hoc remedio, omnium opinione citius convaluerint; & quidem mulier LXII. annorum intra triduum, ejusque filius triginta & aliquot annorum intra biduum. Cæterum non est cur hujus nostri remedii anodyno cathartici aut specialem demus descriptionem, aut pluribus exequamur, quomodo, quando, quibus &c. sit adhibendum; cum quidem hæc & in genere determinari nequeant, & exercitatis in speciali methodo medendi Medicis [quibus ut in talibus prompta facultas est, sic optio libera.] nos utique nihil præfiniamus; Medicastris autem in capita hominum nova quasi arma suppeditare, nefas sit.

XXVIII. Ut autem experientia teste hoc remedium anodyno catharticum, siquidem mature & opportune adhibeatur, brevi ut plurimum morbi vehementiam propellit, atque adeo veram & simplicem Dysenteriam potissimum expugnare valet: sic præter hoc ejusque similia, reliqua curatio absolvi paucis oppidò potest, iisque omnino blandis: quæ inter ad diluendam, maturandam, & mitigandam morbi materiam, ejusque excretionem tanto magis facilitandam, accommodatissimi usus sunt diluentia, aquea, calida. Hinc *serum lactis cum conserva rosarum* calide atque affatim bibendum jam dudum commendavit HEURNIUS. Eoque solo sic hausto & per clysteres aliquoties ingesto, atque subjunctis tantum singulis octo horis laudani liquidi dosibus, Dysenteriam se feliciter sæpius debellasse, adseverat SYDENHAM l. c. quod & suis experimentis confirmat Baglivius lib. de *Instaur. Prax. Med. p. m. 78.* sunt qui ad eundem hunc finem præferunt *aquas naturâ medicatas*, non tamen æque acidulas, quam potius *thermales*, sale alcalino puro aut huic immixto sale enixo blando pollentes. Sane Itali Medici & paulo antiquiores v. gr. FALLOPIVS de

Therm. c. 11. & CAESALPINVS in quest. Med. XXI. & de Med. facult. lib. 2. c. 12. maximopere commendant *aquas thermales Montiscatini*, ut & *Tetuzii* dictas in Hebruria; & recentiores præter istas, ut ex Baglivio & aliis constat, *aquam di Nuccera*; solentque easdem aquas thermales, ut SYDENHAMIUS serum lactis, copiose & potandas exhibere, & per clysteres infundere. Quibus aquis tantopere prædicatis, effectu si non potior certe similis est *aqua Thermarum* [quibus ceu Dei dono eximio gaudet nostra Hassia] *Berstadiensium*, quæ nomine *des Schlangen-Bads* meritissimò sunt inclytæ. *BRVNNERS Misc. Nat. Curios. loc. cit.* heic suadet, ceu singulare abstergens, succum ex contusis cancris expressum, & ex jusculis calidis propinandum. Nos ut non negamus singulis his suum hic posse locum esse, sic tamen magis accommodata censemus *decocta* vel *infusa* paranda ex paucis omninò iisque selectis speciebus v.g. *ex rad. althææ saponariae, symphyti majoris* [quæ sic non ut vulgo putatur styptica est, sed mucilagine tenerâ & lubricâ utilissima] *polypodii*, ut & *lehtiorolla*, *semine malvæ*, *anisi stellati* &c. istiusmodi sorbitiunculæ calidæ, suaves, molles, demulcentes, ut tormina committigent, ut secessum materiæ morbimaturent & expediant, sciunt experti. Præsertim si & extus jugi calore humidulo & demulcente foveatur abdomen; obiectum sc. *reti vervecino in ol. amygdal. dulcium & pauillo nuc. mosch. express. emollito & calefacto*, quem fotum externis omnibus experti præferimus. Uti ex enematibus unicè probamus id, quod est efficacissimum, *ex diascordii ʒvj ad ʒij cum lacte dulci*; versùs noctem infundendum, aut ex his modo dictis paratum, euporiston & quasi domesticum; reliqua & vana sunt, & inutilia, ut multorum animadversionibus jam dudum in confesso est.

XXIX. Nobis sane in his paucis ad ductum nostrorum indicationum prudenter adhibitis, abundè satis remedium est: sic ut miram eorum farraginem, quæ passim commendatur ab Auctoribus ex *Walteri sylva Medica* vulgo notis, item in nupero *theatro practico*, Medicastrorum promptuario &c. nos sanè non moremur. Qui paria nobiscum fecerit, expertus idem sentiet: & quicquid post exhaustam coluviem Dysentericam restiterit turbarum, his iisdem aut oportune subjunctis theriacalibus blandioribus, à nobis supra laudatis, profligare norit: inter quæ ceu potissima habemus *diascordium Fracastorii & theriacam caelestem*. Sunt tamen utraque exhibenda dosi non ea qua solent, sed quæ sufficit. Sin verò evicto morbo, atonia ventriculi & intestinorum flatulenta, chyli confectionem & distributionem, ut fere fit, remoretur aut turbet, ea *tonico-stomachicis & carminativis* erit corrigenda: q. s. *essent. carminat. Wedelii sub triplo essentia terra catechu miscenda*: pluribus profuisse scimus *elix. viscerales D. D. van den VELDE*. Adstringentia verò quæcunque rudiora, ut nusquam prodesse, sic in his ex atonia turbis, quibus solent ab imperitis opponi, & frustra & cum insigni damno data fuisse novimus.

XXX. Qua præter hæc sunt alia symptomata, utcunque gravia & præsentissimum periculum minitantia, eorum averfio, quam tertia nostra medendi indicatio desiderat, præcipue dependet à matura ipsius morbi expugnatione, vel saltem comminigatione illius vehementiæ spasmodicæ qua intestina solent atteri & dilacerari: sic ut ea nequidem metuenda veniant, si in principio morbi accersitus Medicus, prioribus indicationibus, ea qua diximus ratione, justa fecerit: Sin verò longius progresso & efferato supervenerint & jam urgeant illa symptomata, ut verum fateamur, in arcto est salus, & tantum non exclamatum est, sunt autem

tem hæc aut hæmorrhagia Dysenterica profusior, aut intestinorum inflammatio, aut exulceratio vera, id est saniosa, aut denique gangræna & sphacelus. Non equidem nesciimus hæc pleraque totâ die curari splendidissime: at in cathedris vel museis hariolorum, hoc est theoreticorum nugatorum, aut in angulis & circulis hominum vel fanaticæ phantasticorum vel vanissime garrulorum: quam difficillime vero & rarissime revera sanentur, sciunt & humanam imbecillitatem agnoscunt, qui sobria ratione & rerum usu sapiunt, Medici veri & candidi. Sane ista hæmorrhagia, nisi committigata torminum violentia, per illa ipsâ sæpius nobis at nunquam satis laudata anodyna, quiescat, in reliquis parum est opis. Nam etsi stypticis rudioribus & austerioribus interdum queant occludi attrita & utcunque hiantia vascula, sicque cohiberi sanguinis effluxus; tamen nihil certius est, ut norunt experti, eo sic cohibito, vix evitabile esse malum longe gravius, profundam puta inflammationem, & prompte quasi ruentem in gangrænam & sphacelum. Adstringentia verò & *ixaiua* remissiora hinc nihil potesse, nimium utique notum est. Quid sperandum sit à stypticis subtilioribus, tonum fibrarum sensibilibus & motricum prompte alterantibus, inter quæ forte præcipua est *Tinct. terra vitrioli dulcis, extrahenda spiritu ex p. aq. salis & nitri destillato &c.* crebrior c. D. & d. docebit experientia. Ad inflammationem internarum partium discutiendam, potest aliquid, ut multis experimentis constat, *camphora cum nitro mixta; ut & emulsio seminis cardui Mariae, cannabis &c. large nitrata*, & idem idem affatim haurienda. Si his non auscultet inflammatio intestinorum Dysenterica, hoc est in partibus teneris, sanguine multo suffusis, & violenter adeò convulsis; ab aliis utcunque jactatis remediis ne quidem spem bonam conceperim, ne dum ut bonum successum promiserim.

rim. Exulceratam corporis humani partem consolidare, unius naturæ opus est: reparantis fibras carneas divulsas, erosas, aut atcunque destructas, actu nutritionis; lymphæ sc. illa nutritia ex qua & singulæ partes coaluerunt & jugiter instaurantur. Hic igitur id solum arspotest, ut tollat impedimenta, quæ huic naturæ actui obstant: videlicet saniem illam septicam eluat, abstergat. Hoc quam parû præstent *decocta* illa *vulneraria*, quæ passim mirâ fiduciâ, utique patientium mirâ patientiâ, ad aliquot amphoras aliâs bibuntur, vel hinc constare potest, quod hæc talia vel externarum partium ulcera, quæ tamen manu Chirurgi possunt his lavari & elui, aded non purgent, ut potius aucta putredine ea sordidiora faciant. *Succus cancerorum* heic mire prædicatus, quam pronus ipse sit ad putredinem, vel mulierculæ in culinis experiuntur; ne dum ut miseri hinc expectent sanici putridæ exulceratorum intestinorum absterisionem & depurationem. Has difficultates animadvertentes Medici Britanni, v. gr. *Willisus*, *Mortimus Pbehisol*, lib. 1. c. 5. & alii, præmonstratore *BOYLIO* lib. de *U. P. E.* aucti sunt propinare *aquam calcis*: quam ut remedium tutum, sic & omnium efficacissimum internorum ulcerum, vel inveteratorum, abstergens commendant; quod & repetitis *Clar. MEIBOMII* experimentis olim comprobatum fuisse meminimus. Id verò remedium reformidant Medici cauti, ut libenter audiunt, hoc est, præter *remedia expectationis* & alia tralatitia, nihil audentes. Cæterum qui hanc exulcerationem *balsamis vulnerariis*, fermentum quasi putredinosum auferentibus, medicabilem esse confidunt; eos saltem monitos velim, ut attendant ad internos ardores, qui fere sunt istorum ulcerum individui comites, hincque discant abstinere à *balsamo sulphuris verebininato*, i. e. omitant oleum igni suffandere, ni velint suo jumento accersere, quæ sane intestinis sic affectis ultrò instat, gangrænâ. Securior quidem est usus *balsamorum* aut *nativorum*, ut *Tolutani* & *Peruviani veri*, aut *artificialium*, quale imprimis est *Lucatelli*. Sedan &
his

his unquam constiterit desideratus effectus, nempe vere exulcerata intestina sanata fuerint, ut meritò dubitamus, sic sane malleus ipsi veris experimentis edoceri, quam alios ad id credendum temerè inducere. Gangrænam & sphacelum intestinorum jam præsentem, qui jactant se unquam sanavisse, aut sanari utcunque posse, ut est mira nostrorum medicarum vanitas & impudentia, eos quidem, si velint inter sanos homines numerari, ut se prius helleboro lustrent, ex formula antiqua jubeo. Sed ohe! talium satis est.

XXXI. Quod igitur nobis unice restat, regimen victus Dysentericis conveniens, exsequemur paucis. Nam in generali tractatione scrupulosè exigere quorumcunque alimentorum, & singulis convenientem catalogum, *einen Küchen-Zettel* / otio est nequicquam abuti. Hoc est quod in genere dici & potest & debet, tenuem omninò diætam, propter apepsiam, Dysentericis convenire; eam tamen quantum fieri potest rescipientem. Abstineatur autem, inprimis si ut plurimum sit, nidorosa cruditas subit, à carniùm quarumlibet esu, ut & jusculis hinc paratis paulo fortioribus; præter gallinarum aut gallorum veterum jura diluta, quæ fere sunt nitrose salsa, hincque abstergentia &c. reliquis cunctis tunc vix erit locus. Magis apta sunt & demulcendi vi quasi cataplasmatica profunt, pultes vel ut antiquis vocabantur, ptisanaria ex hordeo, oryza, avena, post sufficientem cocturam percolata, & ad justam spissitudinem igne lento ulterius excocta, butyro recenti saccharo & pauxillo nucis moschata suavissime condienda. Potus non nisi omnino dilutus & diluens atque demulcens sit. Absit igitur quicumque in canali alimentorum quasi fermentando promte acefcit, vel utcunque inacrefcit. Hinc per omnem morbi decursum interdictus esto usus cerevisiæ fortioris; ut & vini in principio & augmento. Cui tamen suus locus esse potest sub morbi
 decli-

declinatione , ubi ventriculus & intestina atonia languentia confirmanda sunt : rubello in primis , & inter illa heic accommodatissimo , quod *Vin Tint* vocatur ; ut & aliis paulo generosioribus & lenibus , quale Canariense & in primis Gallicanum , *Froninian Muscat.* &c. siquidem aut modicis forbillis , aut una cum pane bis cocto assumantur. Aqua thermarum Berstadiensium , Embsensium , aut his similes alia saluberrime Dysentericis bibuntur sub calida , ubi earum copia est : si non est , serum lactis commode substituitur ; utriusque sane potus ut non ingratus , sic Dysentericis in primis in morbi principio & progressu convenientissimus est. Hæc autem ubi aut deficient aut respuantur , decoctum C.C. corticibus citri & cinamomo conditum pro potu ordinario haberi potest. Lac, ut ut promiscue Dysentericis commendetur, tamen in principio & progressu Dysenteria, inter tantas sordes promptissime coalescens, hinc gravissime putrescens, non habet locum : Evacuata verò colluvie Dysentericâ non parum ægros reficit , imprimis si dilutum aut illo aut baccarum Caffè decocto ægris propinetur. Caterum calor, quies & tranquillum animi atque corporis regimen, ut in omni ratione victus inter præcipua sunt , sic Dysentericis usque adeo necessaria sunt , ut sane suam is animam odio habeat, qui nec se continere, neque vel hîc quiescere potest.

ERRATA.

P Ag. n. l. 13. *contigisti* lege contigisse. & l. 30. *insignetur* lege insigniter p. 12. l. 8. *ad urentes* lege adurentes p. 13. l. 16. *quantum* lege quantam. p. 14. l. 1. *ebullisse* lege ebullisse. p. 20. l. 23. *torminalis* lege torminosi dolores & l. 26. *vagentes* lege vagantes. p. 24. l. 9. *præceptore* lege præceptoris. p. 30. l. 24. lege suffuminato & l. 29. lege Dysenterioa.

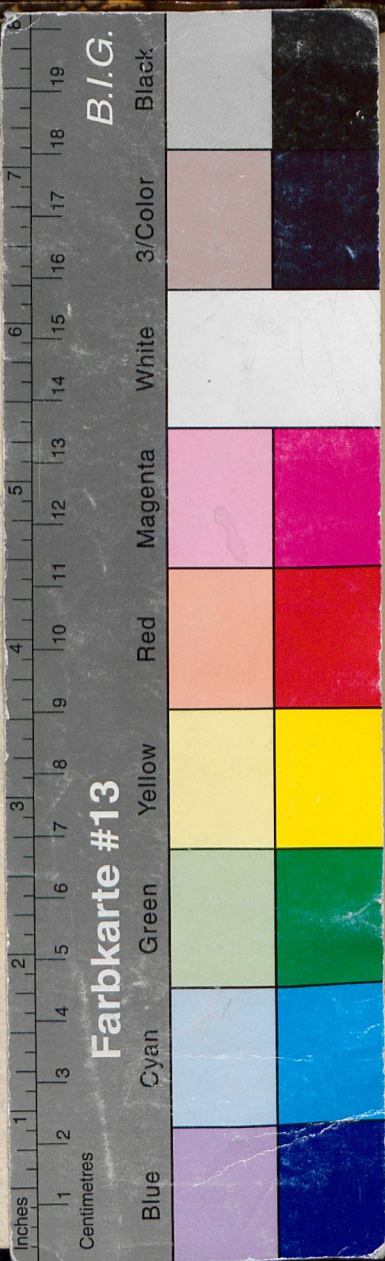
Ug 172
S1

ULB Halle

3

003 018 105

JOH. GEORGII BERLENBACH,

Medicine Licentiati,

DIATRIBA ACADEMICA

DE

DYSENTERIA,

Vulgo

Son der rothen Ruhr.

MARBURGI CATTORVM

Typis PHILIPPI CASIMIRI MÜLLERI, *Acad. Typogr.*

ANNO MDCCCLXXXVIII.